

Hčerke trenutka.

Na „Gregorčičevem večeru“ katoliških društev, 10. marca, predaval Fr. S. Finžgar.

Po dolini padajo dolge sence ... Vrhovi kostanjev žaré ... vztrepetavajo — gasnejo. Na cesti se dviga oblak. Voznik se je ozrl po solncu in pomislil na daljni cilj. — Udaril je po konjih ...

Med trsjem se zablešči bel rokav. Nekdo je zavriskal. Dokončal je delo in se napotil z brda v dolino. — Za njim še eden — nato pisano krilo — vesela pesem ...

Sence so padle in se iztegnile do zadnjega koticčka. Vrh Nanosa je zagorela siva skala. Vztrepetalo in razveselilo se je gorsko sleme v solnični radosti ... Ali samo nekaj trenutkov ... Kakor bi zamahnil, je bilo konec solne radosti — kakor poljub v slovo — se je zgodilo, in preko zasenčene doline je letelo po tistem vzduhu z gorskega slemena na zahod kakor pozdrav: Lahko noč!

Od Rifenberga se je prikazal na mračni cesti samotni popotnik. Na klancu ga je srečala vesela pesem, ki je ob njem umolknila, kakor v globokem spoštovanju. Pa se je oglasila pristrčneje in glasneje, ko je prošla mimo njega. Viničarji so tonili v večernem mraku trudne doline, samo pesem, ki jim je kipel od srca, se je vračala k popotniku in ga spremljala na goro.

Na vrhu brda je obstal samotni popotnik.

Kakor bi se plazil ob tihi vodi, med starimi vrhami, tako je legal mrak na dolino rifenberško. Pokropil je trudno življenje z drobno roso. Na potna čela je dihnil s hladnim dihom, prsi so se oddehnile, roke so obvisle zmučene v naročju. Skrbi polne misli gospodarjev so se ozrle nazaj — in so pogledale naprej ... Zadať potne srage in žulji — spredaj žulji in potne srage ... Kroginkrog življenja delavnik, rosan in potan!

A kljub temu je puhtela iz mraka vesela pesem mladosti — kvišku do popotnika — kakor vonj iz cvetnega keliha, ki se je odprl to noč.

Popotnik je sedel pod tiho oljko. V vinogradu je zapel slavec. Vzbudila ga je pesem iz doline. Glasovi so se objeli — slutili so raj in nebo ...

Popotnik je razmaknil črni plašč — v prsih je občutil tesnobo. Pesem mladosti in tiha tožba slavčeva je potrkala na njegovo srce. Dvignil je glavo in se ozrl na sever. Na rodni gori — na Krnu je še gorel žarek večerne zarje. — V popotniku je vzkliklo hrepenenje ...

V vsakem srcu je doma to hrepenenje, v vsaki človeški duši so vrastle njegove korenine ... Iz oči, ki jih srečaš sredi prazne ceste, ki jih zagledaš na šumeči ulici, se ti posveti nasproti to hrepenenje. Včasih mračno — včasih jasno, polno bojazni danes — upanja, ki peče, jutri ... V popotniku se je vzdramilo hrepenenje, ki je dedščina človeškega rodu, ki visi nad njim kakor velika solza, katera je kanila na lice prvega človeka takrat, ko je zamahnil proti izgnancu kerubov meč in zaprl vrata raja ... To je ono hrepenenje, ki se priplazi o polnočni uri k tebi, ko ne moreš zatisniti očesa — ker si pil kelih razočaranja in sediš na razvalinah lažnive sreče. In tedaj se posveti pred teboj iz davnine tvoje lastno nedolžno oko — čisto in mirno — polno nebes in polno raja — v duši teh detinskih oči božja harmonija — v tebi disakord življenja ... In ti čutiš jasno, da je pisano nad tvojo glavo: Šel si iz paradiza — pregnalo te je življenje — nikdar nazaj ...

Zaklenjena so vrata,
proč, proč je doba zlata ...

Torej nikdar nazaj — in vendar hrepeni srce na trate detinske. Vsako dušo razžari ta ogenj — podedovana je ta solza hrepenenja, vsesplošni delež je vesoljnih narodov.

Adamova deca v prognanstvu se joče
in prosi, naj sreče zapravljeni kraji
odpre jej na novo dobrotljivi oče ...

In če pokoplješ to solzo na dnu srca in če na njenem grobu otvoriš divji boj in če zažgeš jasno luč najmoderneje prosvete — vzbudila se ti bo vendar ta solza, vstala bo od smrti, porojena v trudnem hipu kakor — hčerka trenutka. Vsa vednostna tekma, vsa suha znanost, katere drevo zasađiš nad njenim grobom, te s svojimi sadovi ne nasiti in ne ogreje. Veda ti je tiran življenja, če si jo izvoliš edino za cilj življenja — za kraljico. Vse polno luči je v tebi, polno pestrih isker, polno bo-dečih žarkov — toda gorkote ni. In tebe zebe v največjem ognju — prevzete, suhe vede.

Takrat se ti pa zazdi, da čuješ z gore božji glas, ki poteka iz večnosti in sega v večnost in ti govori:

„Ako ne boste kakor otroci — ne pojdete v kraljestvo raja ...“

Ta glas se je dotaknil popotnika na gori v črnem plašču. Pokorno so šepetale njegove ustnice v imenu vseh onih, katerim je Bog dodelil hrepenenje, pa jim ni dodelil posode, da bi izlili vanjo to solzo, ki spi na dnu srca. Njegovo oko se je vprlo v mrak, kjer je siva senca kršne gore vsovala pri žareči zvezdi. Kakor molitev, porojena v hrepenečem trenutku, so pluli verzi v noč:

Tam gori, tam gori za tretjo goro
planina dviguje v nebo se,
iz dalje srce omedleva na njo,
obrača na njo mi oko se.

— — — — —
Bridkosti in boli tam nisem poznal,
pijoč le sladkosti sem rasel; —
da bil bi pač vedno tam gori ostal,
in čedo očetovo pasel...

Popotniku se je stisnilo srce. Pogledal je v dolino. Kakor mrtvaška koprena je ležalo preko hiš. V vsaki hiši grob in na vsakem grobu — križ. Odložil ga je oče, odložila ga je mati, da zatisne oči, da zasanja sen na trdem ležišču in v sanjah poroma nazaj na trate detinske — zato da v jutro, ko ugasnejo zvezde, ko zagori žarko solnce, zadene vnovič vsak svoj križ in gre po zemlji, rodeči trnje in osat. — In tudi nad svojim skromnim domom je zagledal popotnik križ in vsi drugi so se sklanjali k njegovemu in iskali opore ob njem — — —

Popotnikovo srce je občutilo slabost v duši, ginila je moč, ko se je ozrl na pot pred seboj, ko je pomislil, da je pozvan za Simona Cirenejca stoterim, ki omagujejo pod težo, ki se boré, ki zdvajajo, ki padajo onemogli — — — Spoznal je, da ga je vrgla usoda od doma — da „čedo zdaj čuva slovečo...“ Trenotek se je dvignil v njegovi duši, od smrti je vstala solza, podedovana po Adamu, in orosila oko svečenika, ki je stal med nebom in zemljo, zavedal se zvanja in zavedal — svoje ničevosti. Ustnice so vzkipеле kakor otroku, daleč od matere:

Nazaj v planinski raj...

Pa kakor z jasnega se ga je dotaknila božja perot. Svečano so trkali na njegovo dušo božji glasovi, mogočni, iz katerih je odmevala volja Najvišjega:

Ni praznik, predragi mi, naše življenje,
življenje naj bode ti delaven dan,
od zore do mraka rosán in potán,
ti lajšaj in slajšaj človeško trpljenje!

Takrat je pa zajeceljal jezik popotnikov, njegovo koleno se je pripognilo in molil je z besedami sina Helkijevega — naš slovenski Jeremija: — A - a - a. Gospod ne morem, prizanesi — revno je moje srce...

Tu klečim vrh griča v noči —
oljka nad menoj šumlja,
k zvezdam zrem in vzdihni vroči
vró iz duše do neba...

Zvezde so zatrepetale nad njim in so izgovorile popotniku božje poslanstvo: Odbran si iz tisočev! Pojdi — prorok naroda — pojdi, učitelj tolažnik — jaz te pošiljam — zato pojdem s teboj — — —

Mračni popotnik je zaslutil moč in je začutil Boga v svojem srcu in z njim oprt je zadel križ poslanstva sredi trpljenja Jobovega in, Bogu se klanjajoč do tal, je molil:

Kot se Gospodu je zljubilo,
tako se je zgodilo!
On sam je gospodar —
češčeno mu ime vsekdar.

Tedaj je pa zavelo in se vzradovalo od vzhoda do zahoda, kakor bi se stotisoč src oddehnilo, kakor bi bilo stotisoč prs oproščenih bridke tesnobe... Na gori je stal vzravnán popotnik v črnem plašču — videc naroda. Na stežaj je odprl svoj žrtvenik srca in ga daroval ljudstvu govoreč:

Mojo srčno kri škropite
po planinskih sočnih tleh,
kakor seme jo vrzite
po bregih in po doleh...

Pevec po volji božji je sprejel poslanstvo na svoje rame, nad njim je zašumela oljka, Muza se je sklonila k popotniku, objela ga je, svoje dete, in mu govorila bridkega zvanja slovesne besede:

— V tem trenutku, moj otrok, si izbran za trpljenje. V tvojo dušo se je razprostrlo nebo — in v njej je zažgan pekel. Zakaj poslan si, da osvobodiš tisoče src, ki hrepené in vriskajo, ki jokajo in se radostijo, pa njih solze padajo pekoče nazaj v srce, njih vriski stiskajo prsi — ker ne morejo na dan... Glej, do vseh teh si poslan, da jokaš z njimi, da z njimi prepevaš. Ne bo je več rane v narodu, ki bi tebe ne bolela, ne bo trnja, ki bi tebe ne ranil, ne bo solze, katere ne bi jokalo tudi tvoje oko, ne bo smeha, katerega ne bi smejalo tudi tvoje srce — ne bo vere tolažnice, katere ne bi verovala tvoja duša, in ne bo ure obupa, katere ne bi bojeval ti. Ne bo se je dotaknilo tvojih ustnic —. Govorile bodo besede osvobojenja tistih src, ki hrepenijo, pa so neme njih ustnice, katere čutijo blaga čuvstva v svojih prsih, pa jih veže okova zemlje, njih duh ne more razviti kreljuti. Ti pa boš sprašal ta čuvstva zemeljskih okov, ti jim boš vdihal življenje in ustvarjal v svetu poezije iz lastne krvi — hčerke trenutka, da se razbežijo med narod. — In odprlo jim bo okence nežno, nedolžno dekle v gorskem zakotju, ko bo trgalo rožmarin in plelo rože na vrtu.

— Onemel bo salon — sit konvencionalne laži, sit zime, v katero ga kuje fraza hinavka — brez krvi in brez srca — in bo objel te hčerke trenutka ter jih pritisnil na grudi, da si ogreje z iskrenim ognjem pusto življenje. — Z žuljavo roko bo segel po njih v večernem mraku trudni delavec, da mu obrišejo potne srage v boju za obstanek, in ob pozni uri, v tihi sobi, med gromadami knjig jim bo govoril učenjak: Pridite hčerke mojega srca — pridite, pozdravljene!

Z vseh teh src se bo valila teža trenutka. Vsa srca jih bodo poznala po duhu in krvi, kakor bi bile zajete pesmi iz oceana njih lastnih duš. Ves narod bo vzljubil te hčerke trenutka — kakor lastne otroke — porojene brez bolečin — od tisočerih src, ki verujejo eno vero, gojé toisto upanje in goré v eni edini ljubezni. In tako bodo živela vsa ta pestra čuvstva, vse te luči trenutka, vse te solze bolečin — veliko večnost, ker jim boš oče ti, v trpljenju pesnikovega poklica ti — samotni popotnik...

V TIVOLSKEM PARKU V LJUBLJANI

Na pevčevem čelu je zagorel poljub poslavljajoče se Vile — v njegovih očeh je trepetala rosa — razprostrl je roke nad dolino in govoril moto celega življenja vesoljnemu narodu:

Pod tabo pekel in nebo nad teboj,
a zemlja visi med obema,
in gori in doli zajema
ti v kupo življenja kipeči napoj:
Zdaj boli pekla, zdaj veselje neba
pogosto vse vmes...

In zopet:

Kdor je možak,
strupene se kupe ne brani,
sladke se nikdar ne opijani —
no vedno ostane enak
in vedno ohrani
si pokoj sladak.

* * *

Tonili so dnevi, ginila leta...

Pomladni duh je poklical popotnika na goro.
— Trudna je njegova hoja, sklonjena glava.

Pod oljko sede, pod staro znanko.
Krog njega šepet v naravi. Vse vse klije,
vse se prenavlja, vse se presnavlja. Pomlad!

Zlato solnce, glej, prigreje,
odpre sneženi se zapah;
in solnčec stotisoč prismeje
se tam, kjer mrl je solnčni prah...

Vzdih veselega rojstva se zgane po dobravah, iz prvih kelihov, ki so se odprli solncu, zadehti radostno upanje. Smrtni prt, ki je ogrinjal v zimi naravo, je snet, iz smrti vstaja življenje, iz trohnobe poganjajo rože.

Trudni potnik vrh gore vztrepeti, duša razpne peroti, preroške oči se zamaknejo v vesoljstvo, srce kopni sladke groze, ko čuti pod sabo, krog sebe življenje — vstajenje od mrtvih. Njegov duh začuti tisto stvarjenja grozopolno silo, ki iz istega perišča zemlje pozove stotero raznobojnih cvetov, lepših kakor prejšnje leto, lepših iz grobov, kamor so padli jeseni njih očetje. Njegova duša vztrepeti pred tisto božjo silo, ki odbije jelenu na jesen ponos njegove glave, da ga venča pomladi s silnejšo krono rogovja, tisto silo, ki hoče, da zajema drobna travca in stoletni hrast svoje življenje iz trohnobe — iz smrti.

Nenadoma pa spreleti potnika groza. Pogled obstmi, uprt na pokopališče v tihi dolini. V njegov obraz zaveje iz žehteče pomladne grude dih trohnobe:

Prah bodeš tudi ti!

Nazaj moraš v zemljo — prst iz prsti... A
tvoj duh v naročje Duha, od katerega je prišel,

kjer zrl bo solnčno jasno lice,
obraz ljubezni in resnice...

A srce se stre v prah — iz praha vznikne novo
življenje... Življenje? Kako? Katero? Morda

iz praha Ti vzgojiš cvetico,
podariš logu pevko ptico —

Popotnikovo nežno srce se je skrčilo in stisnilo v grozi, njegovo koleno je klecnilo in se doteknilo zemlje, njegove roke so molile tresočo molitev pod jasno nebo...

Kakor njegov Gospod, kateremu je služil popotnik v črnem plašču, kakor njegov Gospod ob uri bridkosti na Oljski gori — je zagledal za seboj križevi pot, gledal ga pred seboj. Odkar je sprejel poslanstvo pesnika po božji volji, odtlej je nosil solze vesoljnega naroda v svojem srcu, odtlej so odmevali vsi vriski mladih duš v njegovi duši, vsi križi so se naslanjali na njegov križ, vse valovje zmot, obupa in boja je telebalo vanj, na breg življenja, ob katerem je stal. Vsako kapljo je izkravalo to srce za brata, njegov delež pa je bilo trpljenje, njegovo plačilo udarci — usode besneče...

In sedaj — „ko ilnato boš ječo strl“ — oh sedaj — morda iz praha ustvariš zopet ubogo pev-

čevo srce, kateremu boš zapisal delež življenja — moj delež trpljenja.

In popotniku se je v iskreni ljubezni zasmililo bitje, katero bi bilo obsojeno pod isti križ pevčevega poklica — kakor je bil obsojen sam. Prevelika je bila njegova ljubezen do slednjega brata, segla je, kakor božja ljubezen, preko mej časa v temo bodočnosti — in prosila je Stvarnika, naj ne dodeli nobenemu srcu, katero bo poklicala njegova stvarilna moč iz prahu v življenje, delež njegovega trpljenja — trpljenja človeka-pesnika.

Vztrepetale so ustnice in molile molitev ljubezni do bližnjega:

Kedor bi pa ko jaz na sveti
imel čutiti in trpeti,
med dvomi, zmotami viseti
človeka stvariti nikar!

Pomladno nebo se je ponižalo. Zaigrale so zvezde — odgovor usmiljenega neba, ki je čulo pevčevo prošnjo...

Po slovenskih logih so pa zaplakale Vile...

Danes je strta ilnata posoda potnika v črnem plašču. — Nad njegovo gomilo pa plaka narod v žalni zavesti, da se ne vzbudi nikdar več srce, ki bi umelo naš narod tako, kakor nas je umelo pokojno srce Gregorčičevo.

Večerne rože.

Zložil Griša.

Pred sanjami so vzrasle
te rože večerne,
kropljene s solzami
bolesti neizmerne!

Roke jih angelske
pojijo z upi —
roke nedolžnobe
s solzami v svetli kupi...

In solze kapajo
tiho, polagoma —
in rože plakajo
bolno, strahoma...

*

Kaj hočem z vami,
ubožice tihe?
Kdo bo slišal med nami
vaše bolne vzdihne?

Kot grob so naša srca,
kot kamen življenje —
in kdo zbudi grobove
kdo oživi kamenje?

*

Jaz vas bom presadil
v tople, solnčne kraje,
kjer zelene palme
ljubijo vzdihljaje!

Ah, zelene palme!
Deklice cvetoče,
kot ljubezen krasne,
kakor solnce vroče!

Tam vas bo gojila
roka snežnobela,
ko bo pesem strastna
z ust ji koprnela...

Tam vas bodo grele
pesmi večno mlade,
večno mlade želje,
večno mlade nade!

